

III.

STARI BOMO DVAJSET LET

(Nadaljevanje iz 18. številke)

Prav zanimivo je opazovati vse te stadije, posebno pa zadnjega, na snemalni ekipi. Direktor vstane že ob štirih zjutraj. Njega najbolj skrbi. Potem zbudi režiserja, ki se navadno obregne ob upravo, češ da je za vreme ona odgovorna. Nato se v eni uri tridesetkrat izmenjajo misli. Optimisti v ekipi obljublajo vsako uro sonce. Z njimi drži uprava in režija, operater pa se zaklinja, naj nikar ne mislimo, da bo snemal v dežju; tega še za Obzornik ne dela. Pesimisti pravijo, da bo deževalo ves dan, če ne še dalj. Z njimi drže lenobe v ekipi, šahisti ter tisti, ki kvartajo »francko«. V eni uri so izprašani vsi stari ljudje v kraju. Ti dajejo različne izjave, ki temelje na stoletni pratiki. To si direktor takoj nabavi. Medtem prične deževati. Vsi faktorji govore, da bo dež trajal dalj časa. Zadnji optimist pa pove direktorju še v tolažbo, da pri snemanju »Bogdana Hmelj-

nickega« prišlo deževati in je deževalo štirideset dni. Baj je pocrkalo tri tisoč konj... No, snemanje je odpovedano. Čez eno uro se pa prav gotovo zjasni in posije sonce. V petih minutah je ekipa na kamionu, vsaj morala bi biti. Razgovor o soncu pa se prede naprej, ves dan do večera. Z direktorjem si zatisneva ušesa, da ne slišiva krivih prerokov, ki že po zvezdah ali klobuku nad Kojco postavljajo svoje teorije. Ponoči pa se ti sanja o soncu, ki sije kot v Afriki dva meseca kar naprej.

Dejansko, neugodno vreme močno vpliva na snemanje. Vsa ekipa je na terenu, kamera je postavljena, vaje opravljene, že pade povelje: »Tišina! Snemanje!«, kamera zadrda, takrat pa se skrrije sonce za oblake. Treba je čakati, da sonce spet posije, kar se včasih vleče dolgo časa; ali pa se ista stvar še večkrat ponovi. Najtežje je to seveda za igralce, ker jih neprestano prekinjanje utruja, jih dekoncentrira in slabo vpliva na

njihovo igro. Nervoznost in naglica pa spet kvarno vplivata na kvaliteto posnetkov.

No, sonce je le ena od težav. Navadno jih je pri vsakem snemanju nekaj. Najraje seveda pri masovkah in pri snemanju s pirotehniko, kar je najbolj zamudno. Zgodi se, da pirotehnik pade na svojo lastno mino in vstane iz snega veličasten kot avstralski črnc. Često ga vidim v spominu, kako drvi kot fantom, držeč v obeh rokah dimne bombe, ki bruhaajo dim. Veter pa zanaša meglo natančno v nasprotno smer. Mi tulimo: »Desno! Na levo!« Klenovšek pa leta in leta, nazadnje izgubi vsako orientacijo in ne vidi in ne sliši ničesar več. Prične se vrteti mestu z bombami v rokah in se nazadnje izgubi v lastni megli.

Pri težavah pri snemanju se je pokazala požrtvovalnost članov ekipe. Garderobier je pri-skočil v pomoč pirotehniku, igralec je pomagal postavljati voziček, vsak je prijel tam, kjer se je zataknilo. In ko pride do snemanja, zavlada pobožna tišina in napetost. Vsa ekipa doživlja in vsem se razjasni obraz, ko da režiser blaženo komando: »Premik kamere!«

Igralci so jedro pri umetniškem filmu. Pri ustvarjanju našega niso imela lahkega dela, ne glede na začetništvo so bili liki v scenariju močno zahtevni. Igralce smo izbirali po vsej Sloveniji. Večinoma iz poklicnih gledališč Ljubljane, Maribora in Trsta, druge smo našli na podeželskih odrih, nekateri pa so nam odgovorjali po tipu in sploh niso igralci. V glavnem so se vsi dobro obnesli. Dali so v filmu igro, ki pomeni napredek v našem filmskem ustvarjanju. Razliko med filmsko in gledali-

ško igro smo teoretično poznali, tudi mnogo smo razpravljali o tem, vendar pa bi vsak od igralcev vedel povedati zanimive občutke o tem, kako je prvič stal pred kamero, kako se je učil in oblikoval svojo vlogo. Kajti kamera slabo sprejema narejenost, patos in pretiranost, sprejme pa dobro, kar je pristnega, preprostega, naravnega. Doseči prav to sproščenost v govoru, kretnjah in mimiki je zahtevalo največ naporov. Spomnim se, kako smo vadili prizor za strojnico iz scene »Položaj«. Tam v zgodbi Sovi obnemore in ga Stane spet moralno dvigne. Pri neki vaji sta pričela govoriti in igrati tako, da smo odprli oči. »Tako, France«, smo zavpili navdušeno. Pa nas je Presetnik začudeno pogledal: »Ja, hudiča, saj zdaj pa nič igral nisem!« Pa so prav scene na »Položaju« in »Kolovozu« njegove najboljše. Najhitreje so prišli v filmsko igro tisti, ki so sicer tudi v gledališču realistični. Predvsem Potokar. Najtežje pa je bilo z gojenci igralske akademije. Bili so sami mladi Hamleti in Orestii. Vselej je trajalo nekaj dni, preden smo jih naučili spet preprosto govoriti. Mislim, da so se tudi gledališki igralci marsičesa naučili od filma. Predvsem biti pristen in naraven.

Često je v manjših vlogah sodelovala tudi ekipa. Mislim, da vsi razen snemalca in mene. Niso izpadli iz celote. Nekateri so postavili celo izvrstne like, vsi pa so igrali z veliko ljubeznijo. Spomnim se, kako smo izbrali slikarja Piona, ki je sicer skrbno urejal in opremljal sceno, za brigadnega kuharja. Teden dni je izbiral obleke, pomeril je nešteto čepic za na glavo in rut okrog vratu. Tudi briti se je prenehal. Ko se je postavil predme, je bil tako slikovit, da sva s snemalcem ugotovila: »Škoda, da ne snemamo barvaste filma.« Scenarist pa mu je po prvem prizoru v njegovo in naše veselje vlogo podaljšal.

Najtežje je snemati masovne scene. V našem filmu jih je precej. Pri prizorih, kjer nastopajo vaščani, so sodelovali Grahovčani in Koritničani. Radi so se odzvali, posebno, ker je film prikazoval tisto, kar so sami doživeli. Povedali so nam, da je bilo ob kapitulaciji prav tako, kot snemamo zdaj mi. V njihovi vasi so streljali in obešali talce. Sodelovali so z vojsko, ki je napadala progo in postojanko v vasi. Zato so se znali pri snemanju živeti. Pa ne samo to, bili so tudi ostri kritiki vsega, kar po njihovem ni bilo pristno. Po snemanju »talcev« mi je igralec Sever pripovedoval, kako je stal med vaščani in jih poslušal. Drug drugega so učili, kritizirali švabskega vojaka, ki se nikakor ni znal prav postaviti, ušel pa jim ni tudi član ekipe, ki je sedel v senci in samo gledal, namesto da bi pomagal. Med svojim delom smo se zblizali z ljudmi. Prirejali smo jim filmske predstave, jim povedali, kaj je film in kako ga je treba gledati in kakšen bo naš film. Upam, da so ga videli in da niso razočarani.

Snemali smo »Kolovoz«, prizor, v katerem se brigada, ki se je prebila skozi ofenzivo, vleče utrujena, prezebla in lačna, pa vendarle brigada, skozi puste, mrzle dni. Sodelovala je vojska iz Tolmina. Med snemanjem je pričel padati dež, pomešan s snegom. Brigada je bila, kot bi oživela iz velike ofenzive. Kijnder je raztegnil harmoniko in počutili smo se, kot da bi bili še enkrat v partizanih. Brigada se je vila po robu, veter na je prinašal odtrgane zvoke Bilečanke. Ne vem, če je to tako pokazano v filmu, toda takrat sem želel, da bi bilo tako, kot sem takrat doživeljal.

Na Rakeku smo snemali borbo na Gačniku. Sodelovalo je okrog tristo vojakov in štirinajst dni smo živeli kot v ofenzivi. Borci so se vživeli, da jih je bilo težko spet ločiti, kadar so se zavozlali med seboj pri

jurišu partizani in Svabi. Se nekaj je bilo, nad čemer smo se silno čudili — razdelili smo jim nekaj nabojev, pa je pokalo okrog nas ves dan. Brez municije ni bilo nič. Nekoč, ko jih je tristo čakalo v grmovju, da se spuste na juriš, sem jim dopovedoval, da zdaj ni treba streljati, ker je samo vaja. Ves zbor je gromko odgovoril: »Razumem!« Čez trenutek pa dostavil: »Daj municiju!« Razložil sem še enkrat. Zdaj jih je zahtevalo municijo samo še polovico, po šesti obrazložitvi le še nekaj, nazadnje je bilo tiho — toda le spet trenutek, potem pa se je prav od zgoraj slišal zahtevajoč glas: »Daj municiju!«

Kaj je borba brez municije? Sicer pa so bili požrtvovalni in so rade volje tudi desetkrat ponovili juriš. Z zanimanjem so spremljali naše delo in ga seveda tudi kritizirali. Tako je neki borec iz Banata opazoval naše igralce, ki prvi dan niso prišli na vrsto: »E, ovaj, fino ti je to, biti glumac«, je začel. Pustil bo svojo obrt, šel v igralško šolo in čez dve leti bo že igral pri filmu. »Dobro živiš i dobro zaradiš!« No, drugi dan so bili na vrsti igralci. Po dvajsetkrat smo ponavljali prizore, da jim je pot tekel od čela. Ko je to gledal naš kandidat za igralca, se je hitro premislil in obljubil, da bo raje ostal pri svojem poklicu.

Včasih smo nekatere pritegnili tudi kot igralce. Učil in kritiziral jih je ves bataljon. S svojo dobro voljo in požrtvovalnostjo pa so enote Jugoslovanske armade pripomogle, da so bojne scene v našem filmu prepričljive.

Tako nismo delali filma sami. Mnogo je bilo sodelavcev, vsi so pomagali z zavestjo, da bodo tako tudi oni pripomogli pri ustvaritvi prvega slovenskega filma. Ta lepa in srečna zavest pa je postala v nas vseh močnejša, ko so naši ljudje sprejeli film za svojega.

Levo: francoski režiser Jacques Deray je poleg izredno priljubljenega Jeana-Paula Belmonda in nadarjene Sophie Daumier angažiral za svoj film LEPEGA POLETNEGA JUTRA tudi Chaplinovo hčerko Geraldino. — Desno: veterana francoskega filma Jean Gabin in Fernandel sta ustanovila filmsko družbo Gafer. Zdaj skrbno spremljata snemanje prvega filma svoje družbe NEHVALEZNA LETA, ki ga režira Gilles Grangier

Najprej prosimo vse naše naročnike in bralce, da nam oprostijo veliko zamudo, do katere je prišlo v izdajanju naše revije. Nobenega smisla ne bi imelo obširneje razlagati različne vzroke, ki so botrovali temu neljubemu dogodku. Potrudili se bomo, da do takšnih zamud ne bo več prihajalo.

Naročnike in vse, ki spremljajo našo revijo, obveščamo, da zaključujemo tretji letnik s številko 21. Tako se nam bo posrečilo vskladiti izhajanje naše revije s koledarskim letom. Četrti letnik bomo začeli torej z 22. številko, ki bo izšla januarja 1969 in ga bomo zaključili z decembrsko številko. V mesecih juliju in avgustu ne bomo (kakor doslej) izhajali. Tako botorej tudi v novem letu sestavljalo deset števk zaključen letnik. Januarski številki bomo priložili kazalo za tretji letnik.

Za četrti letnik smonaročnikom in bralcem pripravili nekaj presenečenj. Vsa so usmerjena k vsebinski in oblikovni rasti naše revije. Prepričani smo, da jih bodo bralci zadovoljno pozdravili. Seveda pa nam bodo izpopolnitve narekovale zvišanje prodajne cene. Zvišanje bo minimalno (da pokrijemo deloma nove stroške) in bomo o njem podrobneje obvestili naročnike in bralce v naslednji številki.

Uredništvo in uprava